

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Eiropas Savienības un Marokas attiecības”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2010/C 347/08)

Ziņotāja: **Margarita LÓPEZ ALMENDÁRIZ**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2009. gada 16. jūlijā saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“Eiropas Savienības un Marokas attiecības”.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Ārējo attiecību specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2010. gada 7. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 460. plenārajā sesijā, kas notika 2010. gada 17. un 18. februārī (17. februāra sēdē), ar 187 balsīm par, 2 balsīm pret un 8 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi.

1.1. EESK ļoti augstu vērtē Marokas apņemšanos izveidot Ekonomikas un sociālo lietu padomi (ESP) un pauz cerību, ka šo iniciatīvu izdosies īstenot paredzētajā laikā, jo Padomes izveidošanas process jau ir noslēguma posmā — pērn oktobrī Marokas ministru kabinets apstiprināja projektu pamatlikumam par šādas jaunas iestādes dibināšanu, kuru iesniegs valsts parlamentam apstiprināšanai. Var cerēt, ka Ekonomikas un sociālo lietu padome uzsāks savu darbību jau tuvākajos mēnešos. To veidos valsts nozīmīgāko un produktīvāko interešu grupu pārstāvji, galvenokārt no sociālekonomiskajām un uzņēmējdarbības jomas organizācijām un attiecīgām apvienībām. EESK piedāvā savas zināšanas un pieredzi, lai palīdzētu sasniegt šo mērķi.

1.2. EESK iesaka valstu vadītājiem, tiekoties 2010. gada pirmajā pusgadā ES un Marokas sammitā Spānijas prezidentūras laikā, Komitejai un topošajai Marokas Ekonomikas un sociālo lietu padomei piešķirt pilnvaras iedibināt strukturētu sadarbību, lai nodrošinātu organizētas pilsoniskas sabiedrības aktīvu līdzdalību.

1.3. EESK atzinīgi vērtē Marokas valdības apņemšanos integrēt Kopienas *acquis* Marokas tiesību aktos, lai gan tā nav ES dalībvalsts. Nākotnē tas palīdzēs Marokai pilnvērtīgāk piedalīties visā Eiropas kopējā tirgū. Kopienas *acquis* pārņemšana stiprinās konsultatīvo un sarunu vedēju iestāžu efektivitāti, jo to darbības

pamatā ir pārstāvības un neatkarības principi. Minētajām iestādēm jānodrošina pietiekami un atbilstoši līdzekļi, lai tās varētu veikt savu darbu, kā arī jāatzīst to tiesības piekļūt nepieciešamajai informācijai un administratīviem dokumentiem.

1.4. EESK atzinīgi vērtē Marokas Karalistes īstenotos centienus, lai iegūtu “īpašo statusu”, kas, pamatojoties uz Asociācijas padomes lēmumu, tai 2008. gada 13. oktobrī tika piešķirts sanāksmē Luksemburgā, un tās centienus arī turpmāk būt par vienu no ES galvenajiem partneriem reģionā. Līdzīgi kā citās valstīs, piemēram, Eiropas Ekonomikas telpas valstīs, “īpašā statusa” piešķiršana varētu kalpot par stimulu arī Marokas valsts pārvaldes iestādēm stiprināt attiecības ar ES un turpināt *acquis* pārņemšanu visās jomās, ietverot sociālos aspektus un cilvēktiesības.

1.5. Marokā notiekošās pārmaiņas ir apsveicamas, tomēr jāveic vēl daudz reformu, lai to varētu uzskatīt par attīstītu valsti ar visām nepieciešamajām garantijām.

1.6. EESK uzskata, ka vēl nav izmantots viss ES un Marokas attiecību potenciāls un visi tā aspekti. Galvenokārt jāņem vērā ieguvumi, ko šīs attiecības var sniegt Marokas sabiedrībai. Tāpēc jāsekmē reformas, lai tirdzniecībai ar pakalpojumiem un investīcijām varētu atvērt jaunas nozares. Abās pusēs jāveicina uzņēmumu dibināšana, atvieglojot iestāžu attiecības, radot labvēlīgu klimatu uzņēmējdarbībai un sekmējot forumus dialogam, kā arī jāstiprina divpusējā sadarbība, īstenojot ārējās iniciatīvas, kas ir kopīgās interesēs, jo īpaši sadarbība ar citām Vidusjūras reģiona valstīm, lai sekmētu reģionālo integrāciju ekonomikas, sociālajos un vides jautājumos.

1.7. Vienlīdz būtiski ir arī sekmēt pilsoniskās sabiedrības līdzdalību minēto uzdevumu īstenošanā. Tādēļ, kā jau minēts iepriekš, EESK stingri atbalsta konsultatīvas Ekonomikas un sociālo lietu padomes izveidošanu Marokā un aicina Marokas iestādes rīkot attiecīgu sabiedrisko apspriešanu. Minētās iestādes izveides pamatā jābūt pārstāvības, neatkarības un leģitimitātes principiem. EESK pieredze liecina: lai sekmīgi izveidotu šādu institūciju, dažādajām pilsoniskās sabiedrības iesaistītajām pusēm un Marokas iestādēm jādarbojas saskaņoti un jānosaka taisnīgi dažādo organizāciju pārstāvības kritēriji. Tādām organizācijām jāļauj brīvi izvēlēties savus pārstāvjus. Ekonomikas un sociālo lietu padomes izveide Marokā nekādā gadījumā nedrīkstētu būt attaisnojums, lai slēgtu jau pastāvošās padomdevējas iestādes, kuras piedalās konsultācijās ar pilsonisko sabiedrību un to stiprina. Padomes kompetencē pēc būtības būtu jāietilpst visiem jautājumiem, par kuriem lemj valdība, tostarp arī finanšu jautājumiem.

1.8. Eiropas Savienības galvenajam mērķim jābūt tam, lai Maroka visos tagadnes un nākotnes aspektos kļūtu par svarīgu stratēģisku atsauces valsti attiecībām ar Vidusjūras reģiona valstīm.

1.9. Tādēļ EESK iesaka izveidot Darba tirgus novērošanas centru, arodmācību sistēmu un sociālās nodrošināšanas sistēmu, kas ietvertu sieviešu nediskrimināciju un nostiprinātu centienus apkarot bērnu darbaspēka izmantošanu. Vienlaikus Komiteja iesaka Komisijai atbalstīt sociālajā dialogā ieinteresētās puses, proti, sociālos partnerus, lai stiprinātu sociālo dialogu un lai tas būtu produktīvs.

1.10. Komiteja pauž nožēlu par to, ka ES un Marokas Asociācijas nolīgums tika noslēgts, iepriekš nekonsultējoties ar abu pušu sociālajiem partneriem par sadarbību nodarbinātības un sociālās attīstības jautājumos.

1.11. Ņemot vērā iepriekš minēto, EESK izstrādā īpašu atzinumu par Maroku ar mērķi panākt, lai divpusējās attiecībās tiktu ņemts vērā pilsoniskās sabiedrības viedoklis; tāpēc Komiteja ierosina jaunu struktūru abu pušu pilsoniskas sabiedrības dialogam.

2. Pamatojums.

2.1. Maroka ir privilēģēts Eiropas Savienības partneris, un tā atbalsta Eiropas ārējās politikas mērķus, proti, veicināt demokrātiju un saimniecisko un sociālo attīstību. Lai sniegtu ieguldījumu šo mērķu sasniegšanā, Marokas valdība īsteno pasākumus ar mērķi padziļināt demokratizācijas procesu un stiprināt tiesiskumu; minētajā jomā tā ir attīstītākā valsts visā reģionā.

2.2. ES īstenojot stratēģija Marokā ir vērstā uz to, lai risinātu divus galvenos problēmjautājumus, kas dominē valsts politiskajā,

saimnieciskajā un sociālajā darba kārtībā. Pirmais uzdevums ir saglabāt ekonomikas izaugsmi un cīnīties pret bezdarbu, nabadzību un emigrāciju. Ārējā dimensijā jāpanāk Asociācijas nolīguma, Eiropas kaimiņattiecību politikas un rīcības plānu pilnīga īstenošana.

2.3. ES un Marokas īpašā darba grupa ieteikusi izveidot ciešākas saites starp jaunākajām ES un Marokas partnerībā iesaistītajām pusēm, jo īpaši starp Eiropas un Marokas parlamentiem ⁽¹⁾, no vienas puses, un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Marokas Ekonomikas un sociālo lietu padomi, ko izveidos drīzumā, no otras puses.

3. Politiskais stāvoklis.

3.1. Maroka ir konstitucionāla monarhija, kurā karaļnamam ir ievērojamas pilnvaras valsts valdībā. Pašreiz spēkā esošā konstitūcija tika pieņemta 1970. gadā, un 1991. un 1996. gadā tā tika pārskatīta. Saskaņā ar to Marokā ir divpalātu parlamentārā sistēma, ir izteikti aizliegta vienas partijas sistēma un garantēta apvienošanās brīvība.

3.2. Pēdējos gados Marokas Karaliste veic politiskās sistēmas modernizāciju un demokratizāciju, ieviešot jaunu civilprocesa kodeksu ģimenes lietās, likumu par politiskajām partijām, stiprinot vietējo demokrātiju, veicot ieslodzījuma vietu un tieslietu reformu un izstrādājot jaunu vēlēšanu likumu. Neraugoties uz minētajiem panākumiem, EESK tomēr uzskata, ka sociālajā jomā veicamie uzdevumi joprojām ir milzīgi un to veikšanai nepieciešama pastāvīga un saskaņota rīcība ilgtermiņā, lai īstenotu sociālo pārdali, kas ļauj uzlabot sabiedrības attīstības rādītājus.

4. Saimnieciskais stāvoklis.

4.1. Marokas makroekonomiskais stāvoklis ir uzlabojies par spīti visnotaļ nelabvēlīgiem apstākļiem. Pēdējos gados strauji ir attīstījusies tūrisma nozare; lielas investīcijas ir veiktas lielākoties valsts ziemeļos. Uzsākta nozīmīga lauksaimniecības reforma ar mērķi uzlabot produktivitāti un stiprināt nozares lomu nabadzības mazināšanā.

4.2. Lai gan vēl būtiski iespējams uzlabot konkurētspēju un pasākumus investīciju piesaistīšanai, tiešo ārvalstu investīciju apjoms ir ievērojami pieaudzis, 2006. gadā sasniedzot 29 250 miljonus ASV dolāru ⁽²⁾, kas galvenokārt ir saistīts ar privatizāciju. Kopš 2006. gada investīciju plūsma ir arvien vairāk atdalīta no privatizācijas procesa, un tūrisma, nekustamā īpašuma, telekomunikāciju, apdrošināšanas, banku, rūpniecības un transporta nozarēs tiek veikti apjomīgi darījumi.

⁽¹⁾ Ciešāku parlamentāro sadarbību var panākt, piemēram, izveidojot Eiropas Parlamenta un Marokas parlamenta kopīgu parlamentāro komisiju, kurā piedalītos ne tikai Marokas parlamenta Pārstāvju palātas, bet gan abu palātu pārstāvji.

⁽²⁾ Avots: Apvienoto Nāciju Organizācijas Tirdzniecības un attīstības konference, datu bāze par ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem.

4.3. Marokas ekonomika ir salīdzinoši daudzveidīga; būtiska un arvien pieaugoša nozīme IKP veidošanā ⁽³⁾ ir pakalpojumu sektoram. Citas nozīmīgas nozares ir apstrādes rūpniecība un lauksaimniecība ⁽⁴⁾, lai gan lauksaimniecības ieguldījums IKP pēdējā laikā ir samazinājies. Ieņuves rūpniecības un enerģētikas nozares īpatsvars IKP vēl aizvien ir neliels.

4.4. Tūrisms ir galvenais ārvalstu valūtas avots Marokā; tam seko ārvalstīs dzīvojošo marokāņu sūtītie finanšu līdzekļi un fosfātu eksports. Ieņēmumi no pakalpojumu eksporta ⁽⁵⁾ veido vairāk nekā 80 % no preču eksporta ieņēmumiem. Arvien lielāks skaits eiropiešu pavada brīvdienas Marokā vai pat izvēlas to par savu dzīvesvietu.

4.5. Pēdējos gados veiktās makroekonomikas un strukturālās reformas ir veicinājušas valsts ekonomikas dažādošanu un tās sekmes pasaules līmenī. Šo reformu konsolidāciju vidējā termiņā un ilgtermiņā iespējams panākt ar labāku pārvaldību, pārredzamiem konkurences noteikumiem un efektīvu patērētāju un lietotāju aizsardzības politiku. Laikā no 2002. līdz 2007. gadam Marokas reālā IKP vidējais pieaugums bija 4,5 % gadā ⁽⁶⁾, un to veicināja dinamisks iekšzemes pieprasījums un ievērojama investīciju līmeņa palielināšanās. Marokas IKP 2008. gadā pieauga par 5,8 % par spīti lejupslīdei ārējā pieprasījuma samazināšanās dēļ, ko savukārt izraisīja starptautiskā ekonomikas un finanšu krīze, kā arī cenu, jo īpaši naftas cenu, pieaugums.

4.6. Marokas saimnieciskajā un sociālajā attīstībā lauksaimniecības nozarei ir būtiska nozīme, kas ir daudz lielāka nekā lauksaimniecības reālā vērtība IKP izteiksmē ⁽⁷⁾. Jāatzīmē, ka 44 % ⁽⁸⁾ nodarbināto strādā lauksaimniecībā, turklāt lauku apgabalos saimnieciskās darbības diversifikācijas trūkuma dēļ šis rādītājs var sasniegt 80 % no darbaspējīgā vecuma iedzīvotājiem.

Lauksaimniecība joprojām ir ļoti atkarīga no klimata apstākļiem, jo ūdens apgādes infrastruktūra nav pietiekami attīstīta. Lauksaimniecības nozare gandrīz nemaz nav modernizēta, ir saglabājusies tās arhaiskā struktūra, un tajā pārsvarā darbojas mazās saimniecības (75 % no tām pieder sīkzemniekiem), kurām trūkst nepieciešamā inventāra, kuras izmanto novecojušas ražošanas metodes un mazkvalificētu darbaspēku. Tomēr, pateicoties valdības īstenotajiem pasākumiem un ārvalstu investoriem, pēdējos gados vērojamas zināmas pārmaiņas. Šobrīd pārējie 25 % procenti lauksaimniecību ir modernizēti lielražotāji, kas izmanto apūdeņošanas

⁽³⁾ Aptuveni divas trešdaļas.

⁽⁴⁾ Ieskaitot liellopu audzēšanu, mežsaimniecību un zvejsaimniecību.

⁽⁵⁾ Tas pieauga divas reizes laika posmā no 2002. līdz 2006. gadam.

⁽⁶⁾ Avots: Starptautiskais valūtas fonds (SVF).

⁽⁷⁾ 2008. gadā tās īpatsvars IKP bija 13 %. Avots: ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācija.

⁽⁸⁾ 13 734 506 nodarbināto (tostarp lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zvejniecībā). Avots: ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācija.

sistēmas un ir pilnībā orientēti uz eksportu. Tie saražo 80 % citrusaugu, 35 % dārzeņu un 15 % labības. Svarīgākie ir 400 vai 500 lielie ražotāji: galvenie ražotāji/eksportētāji, Marokas valsts un daži kooperatīvi.

Apmācība, tehnoloģiskais atbalsts un pētniecība ir pamatelementi, kas jāiekļauj Marokas turpmākajā lauksaimniecības politikā. Lai uzlabotu Marokas lauksaimniecības nozares konkurētspēju, ir vajadzīga dinamiskāka tirdzniecības stratēģija. Vajadzīga arī jauna strukturāla politika un jārada stimuli, lai veicinātu sieviešu darbu un sekmētu apvienību veidošanos, kas ir uzņēmējdarbības gara attīstības instruments, kurš ir nepieciešams arī lauksaimniecībā.

4.7. Jaunās stratēģijas pilāri varētu būt arī kooperatīvi un citas ražotāju organizācijas, kas ražotājiem dotu iespēju saskaņot piedāvājumu un uzlabot savu pozīciju tirgos. Marokas piena kooperatīvs COPAG ir piemērs tam, kā ražotāji kooperatīvā var radīt pievienoto vērtību un veicināt uzņēmējdarbību ražošanas nozarē, kas ir ķēdes vājākais posms.

4.8. Turklāt "Zaļais plāns", ar ko Maroka iepazīstināja 2008. gada aprīlī, ir mēģinājums lauksaimniecību attīstīt ar ārzemju privāto investoru palīdzību un liecina par jaunu un interesantu lauksaimniecības stratēģiju Magriba valstīs, kalpojot par piemēru izmaiņām domāšanas veidā. Plānā ir paredzēts, ka, ieguldot apjomīgus publiskos līdzekļus, pēc 10-15 gadiem lauksaimniecībai vajadzētu kļūt par galveno valsts ekonomikas virzītājspēku, lai sasniegtu divus galvenos mērķus, proti, moderna lauksaimniecības nozare ar ievērojamu pievienoto vērtību un mazo saimniecību ienākumu palielināšanos. Plānā paredzēts privatizēt 700 000 hektāru zemes, kur pašlaik audzē labību, lai šīs platības pārveidotu intensīvākai augļu un dārzeņu ražošanai, vienlaikus sekmējot apūdeņošanu. Nākamo desmit gadu laikā ar Lauksaimniecības attīstības aģentūras starpniecību Maroka piešķirs aptuveni 150 miljonus dirhēmu "Zaļajā plānā" paredzēto pasākumu īstenošanai. Tādēļ tiks ierosināti 700 līdz 900 projekti, kam ik gadus būs vajadzīgi līdzekļi 10 līdz 15 miljonu dirhēmu apmērā.

4.9. Maroka ir valsts ar vidējiem ienākumiem. Valsts IKP uz vienu iedzīvotāju 2008. gadā bija gandrīz divkārtšojies salīdzinājumā ar 2002. gadu un sasniedza 2 580 ASV dolāru ⁽⁹⁾.

4.10. Marokas iedzīvotāju skaits 2009. gada novembrī pārsniedza 31 650 000, un vidējais iedzīvotāju skaita pieaugums gadā ir 1,2 % ⁽⁹⁾. Turpina pieaugt pilsētās dzīvojošo iedzīvotāju skaits — pašreiz tas jau ir sasniedzis 56,4 %. Saimnieciski aktīvo iedzīvotāju skaits 2008. gadā bija 11,5 miljoni ⁽¹⁰⁾, proti, par 0,7 % vairāk nekā pērn, savukārt kopējais valstī nodarbināto skaits bija 36,8 % jeb mazliet mazāk nekā 2007. gadā (36,9 %).

⁽⁹⁾ Avots: Pasaules banka — pasaules attīstības rādītāji.

⁽¹⁰⁾ Avots: Starptautiskā Darba organizācija – LABORSTA (darba statistikas datu bāze), balstoties uz pētījumu par darbaspēku.

4.11. Viena no galvenajām problēmām valstī vēl aizvien ir bezdarbs. Pilsētās bezdarba līmenis sasniedz 14,1 %, bet lauku rajonos tas ir 4,7 %. Kopējais bezdarba līmenis 2008. gadā ⁽¹¹⁾ bija 9,4 %, t.i., bez darba bija 1 077 800 iedzīvotāji vecumā virs 15 gadiem. Vidējais atalgojums stundā, strādājot 9 stundas dienā, ir apmēram 0,55 līdz 0,65 EUR ⁽¹²⁾, sezonas strādniekiem nav darba ņēmēju tiesību, un siltumnīcās ļoti izplatīts ir bērnu darbs.

4.12. Starptautiskā finanšu krīze līdz šim vēl nav būtiski skārusi Marokas ekonomiku, galvenokārt tāpēc, ka valsts finanšu nozare nav pārāk cieši integrēta starptautiskajā finanšu sektorā. Tomēr nav šaubu, ka starptautiskā ekonomikas krīze jau ir skārusi dažas no valsts galvenajām ekonomikas nozarēm, piemēram, nekustamā īpašuma jomu, tūrismu, tekstilpreču un mehānisko transportlīdzekļu ražošanas nozari un eksporta nozari. Krīze ir ietekmējusi arī ārvalstu investīciju plūsmu un naudas pārvedumus no ārzemēm — to apjoms ir samazinājies. Tādējādi iespējams, ka krīzes ietekmē valstī būs jūtama vēl kādu laiku.

4.13. Maroka ir atzīta par trešo tiešajām ārvalstu investīcijām labvēlīgāko valsti Āfrikā 2009.–2010. gadā (aiz Dienvidāfrikas Republikas un Ēģiptes ⁽¹³⁾). Šajā pētījumā norādīts, ka Maroka ir panākusi ievērojamu progresu vairākās jomās, piemēram, infrastruktūra, stratēģija tiešo ārvalstu investīciju piesaistei un ekonomiskais potenciāls. Tomēr neraugoties uz investīciju plūsmas pozitīvo attīstību, jāveic kritisks uzņēmējdarbības vides novērtējums. Lai šo situāciju uzlabotu, pērn tika apstiprināts vispārējs uzņēmējdarbības pārvaldības kodekss un īpašs kodekss mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī pieņemti īstenošanas lēmumi dažādu grozījumu veikšanai likumā par sabiedrībām ar ierobežotu atbildību. 2008. gada oktobrī tika pieņemts likumprojekts par Marokas Investīciju attīstības aģentūras (AMD) izveidi.

4.14. Marokas valsts pārvaldes iestādes ir pielikušas lielas pūles, lai īstenotu Eiropas un Vidusjūras reģiona uzņēmējdarbības hartu, kuras mērķis ir nodrošināt konsultācijas, konsensu un kvalitāti. Valstī darbojas vairākas iestādes, kuras veicina investīcijas privātajos uzņēmumos, jo īpaši MVU; Centrālais garantiju fonds sekme piekļuvi kredītiem.

4.15. Neskatoties uz problēmām, Marokas ekonomikas nākotnes perspektīvas ⁽¹⁴⁾ ir iepriecinošas. Šobrīd Maroka ir savā ziņā pasargāta no globālajiem satricinājumiem finanšu jomā, jo tās ārējais parāds ir salīdzinoši zems un atmaksājams ilgtermiņā, kā arī ir veikti uzlabojumi makroekonomikas politikā. Sagaidāms, ka vidējā termiņā ekonomikas izaugsme saglabāsies relatīvi stabila un ārējā tekošā konta bilance būs pozitīva, lai gan varētu veidoties neliels deficīts. Marokas valdība ⁽¹⁵⁾ prognozē, ka reālais IKP

pieaugums 2009. gadā būs 5,8 %, tostarp lauksaimniecības nozares ⁽¹⁶⁾ izaugsme palielināsies par 15 % un citu ar lauksaimniecību nesaistītu nozaru izaugsme — par 4,1 %. Valsts ekonomikas pārraudzības iestādes ir apņēmušās turpināt iepriekšējos gados uzsāktos budžeta konsolidācijas pasākumus un sasniegt izvirzīto mērķi, proti, vidējā termiņā saglabāt pamatbudžeta deficītu zemāku par 3 % no IKP.

5. Sociālais stāvoklis.

5.1. Bezdarba līmenis 2008. gadā ⁽¹¹⁾ sasniedza 9,4 %, lai gan iepriekšējā gadā tika izveidoti 310 000 jaunu darbavietu galvenokārt būvniecības un pakalpojumu nozarēs. Pirmajos trijos 2009. gada mēnešos kopumā tika izveidots 40 000 jaunu darbavietu, t.i., pilsētu teritorijās tika radīti 76 000 jaunu darbavietu, savukārt lauku rajonos tika likvidēti 36 000 darbavietu. Jaunās darbavietas tika izveidotas tikai pakalpojumu un sabiedriskā darba nozarēs — tajās darbavietu skaits pieauga par 5,9 % katrā, savukārt citās nozarēs darbavietu skaits samazinājās, sākot no 4,5 % rūpniecības nozarē līdz 1,4 % lauksaimniecība un zivsaimniecības nozarēs.

5.2. Nopietnākā problēma šajā jomā ir bezdarbs jauniešu, tostarp universitātes beidzēju, vidū ⁽¹⁷⁾, jo tas rada intelektuālā darbaspēka emigrāciju. Apgrūtinoši ir arī tas, ka darba tirgū dominē lauksaimniecības nozare, kurā ievērojams skaits strādājošo turklāt ir nodarbināti neoficiāli. Vienlaikus daļa ēnu ekonomikas ir balstīta uz nelegālo darbaspēku. Ņemot vērā Marokā iepriekš notikušo demogrāfisko sprādzienu, darba tirgū arvien pieaug grūtības iekļaut darbaspēku.

5.3. Aprakstītā situācija nodarbinātības jomā tieši ietekmē privātās mājsaimniecības, jo sociālās aizsardzības sistēma vēl joprojām nav pilnīga (bezdarba un veselības apdrošināšana, pensijas u.c.).

5.4. Ekonomikas krīzes ietekmē samazinās migrācijas plūsmas; Eiropas Savienība ir galvenais emigrējošo Marokas darbinieku galamērķis. Būtiski ir nodalīt legālo emigrāciju no nelegālās. Nelegālo emigrantu uzņemšana ir daudz sarežģītāka. Pastāvīgi pieaug arī profesionālā apmaiņa starp abiem ģeogrāfiskajiem reģioniem.

5.5. Nodarbināto sieviešu īpatsvars vēl aizvien ir zems. Vīriešu īpatsvars strādājošo vidū ir aptuveni 80 %, savukārt sievietes veido tikai 21 % no kopējā darbaspēka pilsētu teritorijās un 33 % — lauku rajonos ⁽¹⁸⁾. Sievietēm visās sociālās attīstības jomās, izņemot paredzamo mūža ilgumu, ir zemāki rādītāji nekā vīriešiem, tostarp attiecībā uz darbības veidu, profesionālo statusu, atbildības līmeni, atalgojumu privātajā sektorā, bezdarba līmeni un sociālās aizsardzības līmeni.

⁽¹¹⁾ Avots: Starptautiskā Darba organizācija – LABORSTA (darba statistikas datu bāze).

⁽¹²⁾ Avots: Marokas Laukstrādnieku arodbiedrība "Nacionālā Lauksaimniecības federācija" (UMT).

⁽¹³⁾ Saskaņā ar pētījumu, ko publicējis *FDI Intelligence* — britu preses grupas "The Financial Times" meitas uzņēmums.

⁽¹⁴⁾ Saskaņā ar Starptautiskā valūtas fonda (SVF) datiem.

⁽¹⁵⁾ Marokas Ekonomikas un finanšu ministrijas prognozes.

⁽¹⁶⁾ Ieskaitot zivsaimniecību un mežsaimniecību.

⁽¹⁷⁾ Saskaņā ar Starptautiskās darba organizācijas (ILO) datiem jauniešu bezdarbs ir par septiņiem procentpunktiem augstāks nekā vidējais bezdarba līmenis ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vidū; 39 % bezdarbnieku ir jaunieši.

⁽¹⁸⁾ Avots: Marokas progresa ziņojums — SEC (2009) 520/2, 2009. gada 23. aprīlis.

5.6. Nodarbinātības un sociālo lietu jautājums jāpēta dziļāk, lai varētu izveidot institucionālo ietvaru, kas ļautu īstenot aktīvus nodarbinātības pasākumus un sniegt valsts nodarbinātības dienestu pakalpojumus, pārraudzīt darba tirgu, lai varētu risināt ar ēnu ekonomiku, neoficiālu darbu un nedeklarētu nodarbinātību saistītās problēmas, veikt lielākus ieguldījumus cilvēku kapitālā un nodarbinātības iespēju radīšanā, palielināt sociālo aizsardzību un sociālo integrāciju un izmantot mehānismus, kas ļautu novērst diskrimināciju saistībā ar pieņemšanu darbā.

5.7. Lielākā daļa Marokas darba ņēmēju ir nepietiekami sociāli nodrošināti. Tas rada nopietnas problēmas daudzām ģimenēm. Marokas valdība apzinās pastāvošo situāciju, un ir paudusi politisku gribu to risināt. Marokas iestādes ir apņēmušās pastiprināt uzraudzību, lai panāktu, ka visi pastāvīgi nodarbinātie ir sociālās nodrošināšanas programmas uzskaitē. Lai to izdarītu, Darba inspekcija un Valsts sociālās drošības dienests īsteno pastiprinātus centienus darba ņēmēju sociālā nodrošinājuma uzlabošanai. Marokas valdībai tomēr būs jāiegulda lielāki līdzekļi veselības un medicīniskās apdrošināšanas sistēmās, lai Marokas iedzīvotāji labāk varētu piekļūt publiskajai veselības aprūpes sistēmai.

5.8. Tiek izstrādāts trīspusējs “sociālās atbilstības” plāns ar mērķi noteikt, cik lielā mērā Marokas uzņēmumi īsteno un ievēro valstī spēkā esošo darba tiesību aktu noteikumus. Marokas jaunajos tiesību aktos sociālajā jomā sasniegts progress attiecībā uz to uzņēmumu sertificēšanu, kuri izpilda darba likumdošanā noteiktās prasības.

5.9. Pirms kāda laika tika veikti pirmie soļi, lai izveidotu centralizētu pilsoniskās sabiedrības forumu, lai gan tas nebija patiesi reprezentatīvs. Marokas valdība ir apņēmusies līdz 2009. gada beigām izveidot Ekonomikas un sociālo lietu padomi, tomēr tā vēl nav nodibināta oficiāli, lai gan Marokas konstitūcijā ir iekļauta jau kopš 1997. gada. EESK pauž cerību, ka šī padome aptvers Marokas dažādās pilsoniskās sabiedrības apvienības, jo ekonomikas un sociālo lietu padomju reprezentativitāte, kuru garantē skaidri un taisnīgi kritēriji, ir galvenais priekšnosacījums to efektivitātei, spējai darboties neatkarīgi un nodrošināt to darbībai nepieciešamos līdzekļus. Ekonomikas un sociālo lietu padomes darbība nav pret-runā ar pārējo šobrīd Marokā pastāvošo padomdevēju iestāžu lomu. Gluži pretēji, Ekonomikas un sociālo lietu padome tās papildinās.

5.10. Reprezentatīvākā Marokas uzņēmējdarbības organizācija ir Vispārējā Marokas uzņēmumu konfederācija (CGEM). Arī Tirdzniecības un rūpniecības kamera sniedz ievērojamu atbalstu uzņēmumiem, attiecīgajiem izglītības un apmācības pasākumiem, uzņēmējdarbības pakalpojumiem un uzņēmumu darbības internacionalizācijā. Marokas sieviešu uzņēmēju apvienības (AFEM), kurā valsts līmenī darbojas vairāk nekā 350 locekles un kurai ir arī reģionālas organizācijas, mērķis ir veicināt sieviešu lomu uzņēmējdarbībā. Apvienība “Marokas uzņēmēji” rosina jauniešus apgūt zināšanas uzņēmējdarbībā un dibināt jaunus uzņēmumus.

5.11. Nozīmīgākās arodbiedrību organizācijas ir Marokas darba ņēmēju apvienība (UMT), Demokrātiskā darba konfederācija (CDT), Vispārējā Marokas darba ņēmēju apvienība (UGTM), Demokrātiskā darba federācija (FDT) un Marokas nacionālā darba ņēmēju apvienība (UNTM). Svarīga loma ir arī Nacionālajai Marokas lauksaimniecības kooperatīvu apvienībai (UNCAM).

5.12. Lai gan Marokas valdība ir veikusi reformas darba likumdošanā, tai jāturpina īstenot pasākumi, lai uzlabotu darbinieku tiesību ievērošanu un ratificētu attiecīgās Starptautiskās Darba organizācijas konvencijas, it īpaši Konvenciju Nr. 87 par biedrošanās brīvību.

5.13. Viens no būtiskākajiem uzdevumiem valsts attīstībai vēl aizvien ir izglītības sistēmas uzlabošana un rakstītprasmes veicināšana. Marokas Izglītības ministrija 2008. gada septembrī iepazīstināja ar operatīvās rīcības plānu, kura mērķis ir veicināt lauku rajonu meiteņu izglītošanu skolās, kā arī sekmēt bērniem vienlīdzīgu un efektīvu piekļuvi obligātajai izglītībai. Kvalificēta darba spēka trūkums ir viens no galvenajiem šķēršļiem, kas traucē dibināt uzņēmumus Marokā; jo īpaši grūti ir atrast darbiniekus mazkvalificētiem tehniskiem amatiem.

5.14. Valstī tiek īstenoti pasākumi, lai stiprināt saiknes starp Marokas augstākās izglītības, pētniecības un profesionālās izglītības sistēmām un Eiropas augstākās izglītības, zinātniskās pētniecības un profesionālās izglītības telpu. Tas palīdzēs uzlabot Marokas studentu kvalifikāciju un profesionālās prasmes pirms viņu ienākšanas darba tirgū. Profesionālās prasmes labāk jāpielāgo uzņēmumu darbā pieņemšanas vajadzībām. Jāveicina prakses iespēju organizēšana uzņēmumos, noslēdzot līgumus starp universitātēm un uzņēmējdarbības organizācijām, piemēram, CGEM un tirdzniecības kamerām.

5.15. Ņemot vērā Marokas “īpašo statusu”, EESK atbalsta tādu sistēmu izveidi starp ES un Maroku, kas veicinātu savstarpēju akadēmisko diplomu atzīšanu. Viena no galvenajām problēmām valstī ir lielais bezdarbnieku skaits universitātes beidzēju vidū.

5.16. Sadarbībā ar Eiropas Savienību paredzēts izveidot darba grupu ⁽¹⁹⁾, kurā ietilptu Eiropas un Marokas uzņēmējdarbības organizāciju pārstāvji un paši uzņēmēji. Darba grupas mērķis ir regulāri sniegt Asociācijas padomei informāciju par šķēršļiem, kas apgrūtina tirdzniecību un investīcijas. Šajā grupā var piedalīties arī arodbiedrību pārstāvji.

⁽¹⁹⁾ Kopīgais ES un Marokas dokuments par divpusējo attiecību stiprināšanu / “īpašais statuss” — E V ģenerāldirektorāts, Doc. 13653/08, 6. lpp.

5.17. Demokrātijas paplašināšanas nolūkā veiktās reformas ir bijušas sekmīgas, piemēram, ir pieņemts jauns vēlēšanu likums, kas veicina sieviešu līdzdalību, paredzēti korupcijas novēršanas pasākumi, kā arī izstrādāts stratēģisks rīcības plāns dzimumu vienlīdzības nodrošināšanai institucionālajā sistēmā. Lai gan Marokas valdība ir atsaukusi savus iebildumus attiecībā uz Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu, tā vēl aizvien ANO nav iesniegusi attiecīgos instrumentus ⁽²⁰⁾.

5.18. Sociālās attīstības, ģimenes lietu un solidaritātes ministrija 2008. gada novembrī uzsāka jau sesto kampaņu pret vardarbību dzimuma dēļ, un, pateicoties tai, ir pieaudzis zvanu skaits uz īpaši šim nolūkam izveidoto informatīvo tālruni, lai ziņotu par vardarbības gadījumiem pret sievietēm. Tomēr vēl joprojām nav izveidots pietiekami daudz centru, kuros uzņemt no šādas vardarbības cietušās sievietes. Turklāt vēl aizvien nav pieņemts likumprojekts, ar kuru tiktu paredzēta kriminālbildība par vardarbību dzimuma dēļ ⁽²¹⁾, jo ir apgrūtināta ģimenes civilt kodeksa piemērošana.

5.19. Nabadzības līmenis ir pazeminājies līdz 9 % ⁽²²⁾, kas nozīmē, ka valstī dzīvo vairāk nekā 2 miljoni nabadzīgu cilvēku. Sociālā situācija Marokā ir satraucoša, un nabadzības apkarošana ir viena no būtiskākajām problēmām, kas jārisina. Iepriekšminētais IKP pieaugums uz vienu iedzīvotāju nav pietiekams, lai mazinātu nabadzību. Šis pieaugums iedzīvotāju vidū nav sadalīts vienlīdzīgi, līdz ar to dzīves līmenis nav paaugstinājies, kā cerēts. Galvenie līdzekļi, kā sekmīgi apkārot nabadzību, ir ekonomiskās izaugsmes palielināšana un ražīguma uzlabošana vienlaikus ar cilvēktiesību (kas ir nedalāmas), ekonomisko, sociālo, kultūras un vides tiesību stingru aizstāvību, jo bez tām nav iespējama taisnīgāka labklājības resursu sadale. Savstarpēji labāk jākoordinē dažādās nabadzības apkarošanas programmas, kuras Marokā īsteno starptautiskās institūcijas, piemēram, Apvieno Nāciju Organizācija un Pasaules banka.

5.20. Vēl viena būtiska problēma ir nelegālā emigrācija uz Eiropas Savienību. Tiek lēsts, ka ES valstīs legāli dzīvo divi miljoni marokāņu, savukārt viens miljons tur dzīvo nelegāli. Turklāt Maroka ir viena no tranzīvalstīm, caur kurām nelegālie emigranti no Subsahāras reģiona valstīm izceļo uz Eiropas Savienību. Starp ES un Maroku notiek sarunas par atpakaļuzņemšanas līguma noslēgšanu.

6. Eiropas Savienības un Marokas attiecības.

6.1. Pirmos līgumus starp ES un Maroku noslēdza 1969. un 1976. gadā. ES un Marokas Asociācijas nolīgums tika parakstīts 1995. gadā uzsāktā Barselonas procesa ietvaros un stājās spēkā 2000. gadā. Ne tik tālā pagātnē — 2005. gada jūlijā — Eiropas kaimiņattiecību politikas ietvaros tika pieņemts ES un Maroka

s rīcības plāns piecu gadu laikā periodam ⁽²³⁾. Pašreizējās attiecības ar Maroku tiek regulētas Vidusjūras reģiona valstu savienības ietvaros.

6.2. Asociācijas nolīgumā noteikts Eiropas Savienības un Marokas attiecību tiesiskais regulējums un paredzēta brīvās tirdzniecības zonas izveidošana, kā arī privilēģētu sadarbības attiecību nodibināšana citās jomās, tostarp politikā, ekonomikā, sociālajā jomā, zinātnē un kultūrā.

6.3. Valsts stratēģijas dokumentā noteikts ES palīdzības Marokai stratēģiskais pamats 2007.–2013. gadam, minot šādas prioritārās sadarbības jomas:

- pasākumi sociālās politikas jomā,
- ekonomikas modernizācija,
- institucionālā palīdzība,
- laba pārvaldība un cilvēktiesību un pamatbrīvību veicināšana,
- vides aizsardzība.

6.4. Maroka aktīvi piedalās politiskajā dialogā starp Eiropas Savienību un Āfriku, kas notiek stratēģiskās sadarbības starp Āfriku un ES ietvaros, jo tā ir atbildīga par sadarbības uzsākšanu klimata pārmaiņu jomā.

6.5. ES un Maroka 2008. gada oktobrī saistībā ar Asociācijas nolīgumu parakstīja kopīgu dokumentu, kas paredz stiprināt divpusējās saiknes, lai iegūtu "īpašo statusu", tādējādi sekmējot politisko attiecību tālāku attīstību, integrāciju iekšējā tirgū, nozaru sadarbību un sadarbību cilvēku līmenī.

6.6. Eiropas Savienība vēl aizvien ir Marokas galvenais tirdzniecības partneris, jo vairāk nekā puse no Marokas ārvalstu pirkumiem ⁽²⁴⁾ tiek veikti Eiropas valstīs un gandrīz trīs ceturtdaļas no tās ražojumiem ⁽²⁵⁾ tiek pārdotas ES valstīm. No ES valstīm Francija ir galvenais preču piegādātājs Marokai; tai seko Spānija, Apvienotā Karaliste, Itālija un Vācija. Minētās valstis ir arī galvenās Marokas ražojumu importētājas.

6.7. Marokas importa preču sadalījums ES un Marokas savstarpējās tirdzniecības attiecībās pakāpeniski ir dažādojies. Pēdējās desmitgades laikā ievērojami ir palielinājies dažādo preču spektrs, ko Maroka iepērk no Eiropas. Galvenās preces, ko Maroka importē no ES, ir audumi, naftas gāze un citi ogļūdeņraži, mehānismi un iekārtas, kā arī ķīmiskie produkti.

⁽²⁰⁾ Avots: Marokas progresa ziņojums — SEC (2009) 520/2, 2009. gada 23. aprīlis.

⁽²¹⁾ Sagatavošanā kopš 2006. gada.

⁽²²⁾ Avots: Starptautiskais valūtas fonds (SVF).

⁽²³⁾ Līdz šim ir sagatavoti trīs progresa ziņojumi — 2006. gada decembrī, 2008. gada aprīlī un 2009. gada aprīlī.

⁽²⁴⁾ 51,4 % Marokas importēto preču nāk no ES.

⁽²⁵⁾ 71,9 % Marokas eksportēto preču ir paredzētas ES valstīm.

6.8. Marokas eksporta preču klāsts uz ES ir vienveidīgāks, jo vairāk nekā pusi no tā veido apģērbi un trikotāža (vairāk nekā trešdaļa no kopējā eksporta apjoma), elektroniskās sastāvdaļas, vēžveidīgie, mīkstmieši un gliemenes, kā arī elektriskie vadi un kabeļi.

6.9. Pašreiz notiekošajās sarunās vērā tiek ņemta situācija atsevišķās jutīgajās nozarēs, paredzot asimetriskas saistības un to pakāpenisku īstenošanu. Pats galvenais ir panākt liberalizāciju attiecībā uz tirdzniecību ar pakalpojumiem un tiesībām veikt uzņēmējdarbību, kā arī attiecībā uz tirdzniecību ar lauksaimniecības un zivsaimniecības pamatproduktiem un apstrādātiem produktiem.

6.10. Pašreizējā ekonomikas krīze ir smagi ietekmējusi lauksaimniecības nozari, strauji samazinoties lauksaimnieku ienākumiem (par 12,2 % 2009. gadā, saskaņā ar Eurostat datiem). Piemēram, jaunās tirdzniecības koncesijas Marokai attiecībā uz tādu jutīgu produkciju kā augļi un dārzeņi, kas praktiski nav aizsargāta ar Kopienas atbalstu, daudzu Eiropas lauksaimnieku jau tā

grūto saimniecisko stāvokli vēl vairāk pasliktina. Augļu un dārzeņu nozares izmantošanai par maiņas naudu ES un Marokas tirdzniecības liberalizācijā par labu citām nozarēm ir nevēlamas sekas, apdraudot ražotāju nākotni un plašu Eiropas teritoriju attīstību. Tādēļ ar papildu atbalsta pasākumu starpniecību vajadzētu ieviest reālu kompensāciju, kas šādās teritorijās ļautu uzlabot konkurētspēju.

EESK pauž bažas par to, ka Eiropas Savienība un Maroka neseno asociācijas nolīguma ietvaros ir pārskatījušas tirdzniecības attiecības lauksaimniecībā, kaut gan spēkā esošais nolīgums tiek sistēmātiski pārkāpts, jo netiek veikti muitas maksājumi un netiek ievērotas kvotas, turklāt nav noteikti jauni mehānismi vai pietiekami uzlaboti pastāvošie mehānismi, lai garantētu abu pušu pieņemto noteikumu ievērošanu.

6.11. Saistībā ar tiešajām investīcijām no ES ⁽²⁶⁾ jānorāda, ka galvenais investors Marokā ir Francija ⁽²⁷⁾, kurai seko Spānija, Apvienotā Karaliste un Vācija ⁽²⁸⁾. Galvenās nozares, kurās tiek veikti ieguldījumi, ir tūrisms, nekustamais īpašums, elektrosakaru līdzekļi, apdrošināšana, bankas, rūpniecība un transports.

Briselē, 2010. gada 17. februārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Mario SEPI

⁽²⁶⁾ Avots: *Office des Changes* — finanšu plūsmas — Marokas valdība.

⁽²⁷⁾ Laika periodā no 2002. līdz 2008. gadam Francijas investīcijas Marokā pārsniedza 53 miljardus dirhēmu.

⁽²⁸⁾ Tajā pašā laika periodā Spānijas investīcijas pārsniedza 35 miljardus dirhēmu, savukārt Apvienotās Karalistes un Vācijas investīcijas sasniedza attiecīgi vairāk nekā 6 miljardus dirhēmu.